

Vatjan *rōppa* 'puuro' sanan alkuperästä

Tämän vatjan sanan esittää jo Ahlqvist Wotisk grammatik -teoksensa aakosellisessa sanaluettelossa: *rōppa* 'gröt'. V. Alavan häätapakuvauksen sanaluettelossa mainitaan *rooppaa* 'puuroa' (Suomi IV 7: 2 s. 73). Kettusen Vatjan kielen äännehistoriassa sana esiintyy useita kertoja. Itse olen sen merkinnyt Pummalan kylässä syntyneeltä kielenoppaaltani Grigori Kuzminilta v. 1932 asussa *ruoppa*, gen. *ruopā* 'puuro' (Kuzminin murteessa ovat pitkät keskikorkeat vokaalit diftongiutuneet). Muistiinpanoissani on mm. seuraavat esimerkit: *siä tänään ruopā tšihutiD, et pannu ühtäit suolā, nī on tuima* 'sinä tänään keitit puuron, et pannut yhtään suolaa, niin on suolaton'; *mama ezrasürimoissa ruoppā kirjzñi vattsā täinä siivvä eb antannu* 'äiti ei antanut milloinkaan syödä ohraryynipuuroa vatsaa täyteen'. D. Tsvetkovin vatjan Joenperän murretta edustavan sanaluettelon käsikirjoituksessa puheena oleva sana esiintyy asussa *rōp̄*, gen. *rōpā*, part. *rōppā* 'pudr (kaša)'. Esimerkkinä mainitaan *menēlaizēd rōpēd lavvēñ* 'monenlaiset puurot pöydällä'. Sana on yleisvatjalainen: se tavaataan sekä länsi- että itävatjan alueella. Kukkosin murteessa sitä ei kuitenkaan ole; siellä käytetään sanaa *pudru* 'puuro', joka taas näyttää olevan tuntematon muualla vatjassa. Mielenkiintoista on, että myös kreevineiltä on merkitty *pudru* 'puuro'. Tämäkin pieni yksityisseikka saattaa tukea sitä käsitystä, että kreevit ovat edustaneet samaa murrealuetta kuin Kukkosin murre. — Puuron asemasta vatjalaisten ruokataloudessa ks. Paul Ariste, Acta et Comm. Univ. Tartuensis (Dorpatensis) BXLIX₆ s. 18 ja Gustav Ränk, Vir. 1959 s. 148.

Vatjan *rōppa* sanan alkuperää ei tietääkseni ole kirjallisuudessa käsitelty. Etymologiaa selvitellessä on tietysti ensinnä ratkaistava kysymys siitä, mikä on sanan suhde suomessa tavattavaan homonyymiin *ruoppa*, jonka merkityksen Nykysuomen sanakirja määrittelee seuraavasti: 1. 'maatunut t. murentunut turve, mura', 2. 'vedessä sakkautunut muta, lieju'. Jusleniuksen sanakirjassa on *Ruoppa*, -an 'pratum paludosum: cænum. sumpig äng: gyttia', Renvallilla *Ruoppa*, *pan* al. *ruopa*, *van* 'limus paludis, cænum, terra paludosa, G. Sumpferde, Schlamm' ja Lönnrot mainitsee sanan merkityksiksi seuraavat: 'gyttja, slam, mudder, kärrmylla, gödselämne'. Sukukielistä en tunne etymologiaa vastineita tälle sanalle. Mahdollista vaikutta on kuitenkin, että sana esiintyy itämerensuomalaisissa paikannimissä Suomen ulkopuolellakin. Ki-

parsky on teoksessaan Die Kurenfrage s. 233 yhdistänyt suomen *ruoppa* sanaan eräitä liiviläisalueen ja Viron paikannimiä.

Niin houkuttelevaa kuin ensi silmäykseltä saattaisikin olla vatjan ja suomen sanojen yhdistäminen, katson kumminkin, että on syytä pitää ne erillään. Sama käsitys näyttää muuten olleen jo Ahlqvistilla. Tämä johtopäätös voidaan tehdä siitä, että hän vatjan kieliopissaan ei ole *rōppa* sanan kohdalla maininnut suomen sanaa, vaikka hänellä muuten säännöllisesti on sanaluettelossaan etymologisia viittauksia lähisukukieliin. Mikäli sanat haluttaisiin yhdistää, olisi suomessa esiintyvää merkitystä nähdäkseni pidettävä alkuperäisempänä. Vaikeata olisi kumminkin kuvitella, että 'mudan, liejun' merkityksestä olisi kehittynyt varsinainen ruokalajin nimitys. Toinen asia nähdäkseni on, että puuron tai vellin nimityksiä voidaan kuvaannollisesti käyttää loasta tai liejusta puhuttaessa. Voidaan sanoa esim., että tie oli yhtä puuroa, tai voidaan puhua savivellistä. Samantapaista käyttöä esiintyy esim. venäjän *каша* 'puuro' sanalla, jolla Kijasen Venäläis-suomalaisen sanakirjan mukaan on myös merkitys '(густая) грязь' loka, lika'. Puuron merkitys on alkuperäisempi, sillä sana on samaa juurta kuin liett. *kóšti*, pr. *kóšiu*, latv. *kāst*, pr. *kāšu* 'siivilöidä', ks. Berneker Et. Wb. I s. 493, Trautmann Balt.-slav. Wb. s. 120, Vasmer Russ. Et. Wb. I s. 543—544.

Kun vatjan *rōppa* sanalla ei siis näytä olevan etymologisia vastineita suzukielissä, on vielä jäljellä kaksi mahdollisuutta. Sana voi olla joko omaperäinen sana, joka on säilynyt vain vatjassa, tai jostakin muusta kielestä lainattu. Jälkimmäinen mahdollisuus tulee nähdäkseni tässä kysymykseen. Originaaliksi sopii se slaavilainen sana, jota nykyvenäjässä edustaa *крына* 'ryynit, suurimot' ja jolla on vastineet useimmissa slaav. kielissä (ks. näistä tarkemmin Vasmer Russ. Et. Wb. I s. 670—671).

Vatjan sanan äänneasu on lainauksen kannalta täysin odotuksenmukainen. Sananalkuisesta konsonanttiyhtymästä on vain jälkimmäinen jäänyt lainattaessa jäljelle. Näin on asian laita säännöllisesti itämerensuom. kielten vanhemmissa muinaisvenäjistä saaduissa lainoissa (vatjassa esim. *rissi* 'risti' < muin.-ven. *крѣстѣ*); uudemmissa lainoissa sitävästoin samanalkuinen konsonanttiyhtymä on vatjassa yleensä säilyneenä (esim. *krēposti* 'linnoitus' < ven. *крепость*, *griba* 'sieni' < ven. *гриб*). Itämerensuomal. *ō* (vatj. *ō*, murt. *uo*) on vanhoissa lainoissa muinaisven. *y* vokaalin vastineena (vatjassa esim. *kōmina*, murt. *kuomina* 'luuva' < muin.-ven. *гумно* > ven. *гумно*, *lōkka*, murt. *luokka* 'vommel, luokka' < ven. *лукъ*). Nuoremmassa lainasanakerrostumassa sen sijaan vastineena on itämerensuom. *ū* (vatjassa esim. *dūmata* 'ajattella' < ven. *думать*, *jūga* 'etelä' < ven. *юг*, *sūto* 'oikeus(istuin)' < ven. *суд*, *šūba* 'turkki' < ven. *шуба*). Vokaalien välisen klusiilin edustus on *rōppa* sanassa myös odotuksenmukainen: venäjän soinnitonta yksinäisklusiilia vastaa lai-

noissa itämerensuom. soinniton geminaatta (vatjassa esim. *sāppaga* 'saapas' < ven. *сапог*, *akkuna* < muin.-ven. *окно* > ven. *окно*).

Mitä merkityspuoleen tulee, mainittiin jo edellä, että ven. *крупна* tarkoittaa 'ryynejä, suurimoita'. Mutta on huomattava, että slaavilaisella taholla tavataan samalla myös 'puuron' merkitys. Niinpä ukrainan *krúpa* sanan merkitys on 'Graupen, Grützekorn, Brei', siis myös 'puuro' (Vasmer Russ. et. Wb. I s.v.). Puolan kielessä sana niinkään 'suurimoiden' ohella tarkoittaa myös 'puuroa' (Słownik języka polskiego II, Warszawa 1902, s.v.). Merkityksen kehitys 'suurimot' > 'puuro' tavataan muuallakin. Niinpä saksan *Grütze* sanalla on nämä molemmat merkitykset; alkuperäisempi merkitys on 'suurimot' kuten slaav. *kruþa* sanallakin. Ruotsin *gröt*, joka on samaa juurta kuin *Grütze*, tarkoittaa yksinomaan 'puuroa'. Englannin *oatmeal* tarkoittaa sekä 'kaurasuurimoita' että (ainakin Yhdysvalloissa) myös 'kaurapuuroa'. Näiden tosi-seikkojen valossa lienee ilmeistä, että merkitys ei estä pitämästä vatjan *röppä* sanaa muinaisvenäjältä saatuna lainana.

Usein on balttilaiselle taholle lainautunut sama slaavilainen sana kuin itämerensuomalaisiin kieliin. Näin on laita tässäkin tapauksessa. Liettuan kielessä on *kruopà* 'Grützkorn', mon. *kruõþos* 'Grütze', ks. Skardžius, Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen s. 113; Fraenkel Litauisches etym. Wb. s. 290. Tutkijoiden käsityksen mukaan liettuan sana on lainattu valkovenäjältä; liettuan *uo* todistaa, että tässäkin tapauksessa on kysymyksessä vanha lainasana. Mitä merkitykseen tulee, voidaan huomauttaa, että monikolla *kruõþos* on myös nimenomaan 'puuron' merkitys. Niedermann—Senn—Brender (Wörterbuch der lit. Schriftsprache I s. 529) mainitsevat sen merkitsevän mm. 1. 'Grütze, Griess, feine Graupen', 2. 'Grütze-, Griessbrei'.

LAURI POSTI

De l'origine du mot vote *rõppa* 'bouillie épaisse'.

L'étymologie de ce mot n'a pas été examinée auparavant dans la littérature. Selon l'avis de l'auteur, il n'est pas probable que le vote *rõppa* appartienne au même groupe que le mot finnois *ruoppa* désignant la boue, la fange. Par contre, il est possible que le mot vote soit un vieux mot d'emprunt à l'ancien russe. Le russe *крупа* 'gruau', qui a des correspondants dans la plupart des langues slaves lui convient comme étymon.

L'aspect phonétique du mot vote correspond entièrement à ce que l'on peut s'attendre: le *kr* à l'initiale du mot a été remplacé par un *r* (comme par ex. dans le vote *rissi* 'croix' < a. russe *крѣсть*), le *y* russe est remplacé par un *õ* du finnois de la Baltique (comme par ex. dans le vote *kõmina* 'aire pour battre le blé' < a. russe *гумьно*), et le *p* par le finnois de la Baltique *pp* (comme par ex. dans le vote *sãppaga* 'botte' < russe *сапор*). C'est précisément une caractéristi-

que phonétique comme le *õ* à la place du *y* russe qui témoigne que le mot fait partie des anciens emprunts. En effet, dans les emprunts plus récents, le *y* russe est remplacé par un finnois de la Baltique *ü* (par ex. vote *dũmata* 'penser' < russe *думать*, vote *sũto* 'tribunal' < russe *суд*, vote *jũga* 'sud' < russe *юг*, vote *sũba* 'pelisse' < russe *шуба*).

La différence de signification n'empêche pas de considérer que le mot vote *rõppa* soit un emprunt au russe *крупа*. Il est vrai que, en russe, *крупа* signifie 'gruau', mais, dans les langues slaves, ce mot a aussi la signification 'bouillie épaisse', ceci en tout cas en ukrainien et en polonais. L'évolution sémantique 'gruau' > 'bouillie' est connue dans d'autres langues encore. En lituanien aussi, le mot *kruopà* 'gruau', emprunté au slave, signifie au pluriel (*kruõpos*) entre autres 'bouillie épaisse'.

LAURI POSTI